

Nytt orgel i Nordreisa

Duften av grønnsåpe henger i luften i Nordreisa kirke. Jubilanten – kirkebygget fyller straks 150 år – er nymalt og nå pusses og pyntes det til fest.

Som en konkret markering av jubileet har Robert Gustavsson fått i oppdrag å bygge et nytt 18-stemmers orgel som visuelt og tonalt gjenspeiler den fine tidlig-romantiske bygningen.

Tekst: Tim Rishton

(Foto Mads Kjersgaard, som også har tegnet prospektet.)

Det gamle orgelet. (Foto: Peter Vang.)

Siden 1968 har det stått et 8-stemmers Vestreorgel i kirken. Med sin konstruksjon av tynn panel og sponplater var instrumentet et nærmest grotesk stilbrudd i forhold til det stilrene handlaftede kirkehuset det sto i. Tonalt var orgelet typisk for sin tid. Spesifikasjonen (Man I - Rørfløyte 8', Principal 4', Quintatön 2'; Man II - Tregedakt 8', Koppelfløyte 4', Principal 2', Scharff II; Pedal - Subbass 16') viser klart mangelen på fundamentale toner, og både organisten og menigheten ble stadig irritert over den spinkle klangen. Etter en rekke småplager ble bispedømmets kirkemusikkonsulent bedt om å

lage rapport om instrumentets tilstand. Rapporten påpekte en rekke problemer så vel med orgelet tilstand som med det tonale og visuelle konseptet.

Som vi så ofte opplever i slike situasjoner var det hendelser som i seg selv egentlig var av mindre betydning som førte frem beslutningen om å bygge nytt orgel. På grunn av elektriske problemer sto orgelet plutselig stille under gudstjenesten første påskedag 2000 og igjen i en høgtprofilert begravelse like etterpå. Samtidig stod det et vesentlig økonomisk overskudd etter en kronerulling til et nytt brannsikringsanlegg i kirken. Med sikt på jubileet i 2006 begynte organisten Peter Vang å argumentere for et nytt orgel, og beslutningen ble tatt i 2000. Undertegnede ble engasjert som prosjektets konsulent.

Fra første stund var det enighet om fire prioriteringer for det nye orgelet.

- Det skulle være et godt liturgisk instrument
- Fordi Nordreisa er hovedkirken i prostiet og er et naturlig samlingspunkt i området mellom Tromsø og Alta skulle orgelet også kunne være en kulturell ressurs i området
- Høy kvalitet og solid konstruksjon ble betraktet som viktigere enn mange stemmer. Særlig måtte orgelet kunne overleve de nordnorske vintrene
- Orgelet skulle stå visuelt og

tonalt i stil med kirkens 1856 arkitektur.

Som konsulent var jeg også opptatt av at kirken skulle ha kontroll over økonomien, slik at menigheten fra første stund kunne samle inn mot et fast beløp i visshet om at det ikke skulle dukke opp prisstigninger eller andre uforventede kostnader.

Etter omfattende diskusjoner ble fire orgelbyggere — to norske og to svenske — invitert til å legge inn anbud for det nye instrumentet. I anbudsteksten sto overnevnte prioriteringer og et fast beløp på NOK 2.500.000 (inkl. norsk moms) ved leveranse i 2005. For å være rettferdig ble det spesifisert 24% moms slik at en eventuell økning i moms ikke skulle ramme orgelbyggeren.

Da anbudene kom inn var valget av Gustavsson ikke vanskelig. Forslaget hans tok alvorlig alle de fire prioriteringene og innenfor overnevnte faste prisramme spesifiserte en meget spennende 16-stemmers disposisjon. Mads Kjersgaard tegnet et glimrende prospekt som tok utgangspunkt både i kirkens altertavle og i takkonstruksjonen. Både organisten og konsulenten hadde i tillegg stor tiltro både til Gustavssons karakteristisk traktur og til firmaets klangideell. Særlig skuffende derimot var responsen fra de norske firmaene. Den ene hadde ikke tid til å lage anbud og den andre ignorerte fullstendig våre premisser og leverte anbud på 2,8 millioner kroner pluss eventuell

prisstigning for et konsept som lignet mer på firmaets normer enn på det spesifiserte stilkonseptet.

Kontrakten ble skrevet januar 2003, og de tre påfølgende år har vært preget av et meget godt samarbeidsforhold mellom kirken, orgelbyggeren og konsulenten. Særlig i forbindelse med forespørsel fra kirkens side om utsettelse av installasjonen pga malingsarbeidet viste orgelbyggeren en spesiell smidighet og velvilje. Det er karakteristisk av enkelte andre orgelbyggere at kirken og firmaet blir uvenner før orgelet endelig blir levert, og det gode forholdet som har preget dette prosjektet reflekteres meget bra på begge parter.

I dag fremstår orgelet visuelt, tonalt og håndverksmessig som et praktverk. I alle detaljer overgår instrumentet forventningene. Det er og forblir ikke bare en påskjønnelse i kirken men – mye viktigere – noe som vil bidra til å engasjere menigheten i Guds tilbedelse og tjeneste.

I anbudsutlysningsteksten ble det som tidligere notert lagt vekt på en solid konstruksjon som vil gi orgelet et langt liv til tross for den nordnorske vinteren. Konstruksjonen er solid utført i heltre. At orgelbyggeren er stolt over sitt arbeid vises også i det fine håndverk, med for eksempel profilerte kanter selv der delene ikke normalt er synlige. Det er også lagt vekt på at det er lett å komme til alle deler av mekanik-

ken, noe som vesentlig forenkler vedlikehold og mindre reparasjoner. Pipeene er lett tilgjengelig for stemming, og det er særdeles lett ankomst for orgelstemmeren.

Som forventet er orgelets mekaniske traktur glimrende, både konstruksjonsmessig og i bruk. Instrumentet er samtidig lett å spille på og gir meget god kontroll over spillingen. En annen karakteristikk av samarbeidet Gustavsson/Kjersgaard er klangkvaliteten — ett annet av momentene som gjorde at kontrakten ble gitt til dette firmaet. Det ble spesifisert et varmt, tidligromantisk klangtype. Alle 8'-stemmene fremstår enkeltvis som meget karakteristisk og vakker. Fløytene synger, Gamba er blant de fineste jeg har hørt, og kombinasjonen Gamba-Voix Celeste er intonert og stemt på en fremragende måte. 16' Bordun fungerer uvanlig bra ved å tilføye gravitas uten å gjøre klangen tåkete. Også rørstemmene er flotte.

Menigheten, organisten og konsulenten ble glade og takknemlige for at orgelbyggeren oversteget den opprinnelige spesifikasjonen ved å dele den planlagte Sesquialtera i to stemmer (Nasat og Ters) og ved å legge til en 2' Octava i hovedmanualen, da disse tillegg skaper vesentlig flere muligheter for organisten — særlig med hensyn til å akkompagnere menighetssangen uten å bruke miksturen. Den endelige disposisjonen ligger dermed på 18 stemmer. Sesquialtera-klangen

fungerer meget fint, og plenumeffekten på hovedmanualen er imponerende og godt beregnet kirkerommet og de tiltenkte bruksområder. Det er i tråd med periodekonseptet at manual II totalt sett har svakere lydnivå enn hovedmanualen. Dette fører til at det kan være vanskelig å balansere 8-4-2-koret i manual II med tilsvarende i manual I i forbindelse med fremføring av barokkmusikk. Dette ligger implisitt i valget vi tok å tilpasse orgelet periodemessig til bygget. Muligheten til å koble 16-fot II/I er uvanlig og i denne sammenheng gir tilgang til spennende muligheter. Alt i alt er instrumentet tonalt fremragende.

Blåseapparatet er meget stillegående. Luftforkynningen er alltid en vanskelig balanse. Det var en periode i forrige århundre da elektrisk luftforkynning åpnet for ubegrenset lufttrykk og –mengde, samt en tidligere ukjent regularitet. I senere tid har en gjenoppdaget at en overdimensjonert og overregulert vindforkynning bidrar til et flat og uinteressant klangbilde som mangler den ”syngende” kvaliteten vi finner i de beste historiske orgler. Det er en vesentlig forskjell mellom en fleksibel luftingsprofil og en ikke tilstrekkelig luftmengde — noe som ikke bør aksepteres. Under den formelle konsulentinspeksjonen ble det overraskende oppdaget at luftmengden virket utilfredsstillende. Orgelbyggeren ble kontaktet. I samarbeid med organisten fant han ut at en nokså

triviell installasjon etter at orgelet ble montert hadde forstyrret luftinntaket. Dette ble lett rettet – et godt eksempel på at det i sammenheng med nye instrumenter er viktig å identifisere og rette opp problemer med en gang.

Totalt sett overgår dette orgelet alle forventninger. Utover liturgisk bruk er det et perfekt instrument for Mendelssohn og tidlig-roman-

tikken men kan også meget godt takle omtrent hele repertoaret fra før-barokk til moderne perioder. Kirkens organist Peter Vang karakteriserer overgangen fra det gamle Vestreorgel til det nye Gustavsson som ”nesten ubeskrivelig” og legger til at mange organister fra landsdelen allerede har funnet veien til Nordreisa, og har etterlatt et kirkerom der skryteord er blitt godt blandet med grønnsåpeduften.

		Pedal C-f'	
		Subbas	16
		Gedacktbas	8
		Fagott	16
		II/I, I/P, II/P, 16 fot II/I	
Disposisjon		Manual II C-g³ (swell)	
Manual I C-g³		Gedackt	8
Borduna	16 fra C ⁰	Gamba	8
Principal	8	Voix Celeste	8
Flute Harmonique	8	Fugara	4
Octava	4	Tvärflöjt	4
Nasat	3	Waldflöjt	2
Octava	2	Klarinett	8
Ters	1 $\frac{3}{4}$	Tremulant	
Mixtur	II		
Trumpet	8		